

«АБАЙ. ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ АКАДЕМИЯЛЫҚ
ТОЛЫҚ ЖИНАҒЫ» жобасын жүзеге асыру жөніндегі
РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС

Көшербаев Қ. Е., төраға
Аймағамбетов А. Қ.
Райымқұлова А. Р.
Есдәулет Ұ. О.
Жұртбай Т. Қ.
Қирабаев С. С.
Қасқабасов С. А.
Қорабай С. С.
Қыдыр Т. Е.
Матыжанов К. І.
Мырзахметұлы М.
Мәдібаева Қ. Қ.
Раушанов Е. Ә.
Шапай Т. М.
Шүкіман Е. Т.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ

АБАЙ

Шығармаларының
а к а д е м и я л ы қ
т о л ы қ ж и н а ғ ы

ҮШІНШІ ТОМ
Абай шығармалары қолжазбаларының
ғылыми сипаттамасы

ҚАЗАҚ АҚЫНЫ
ИБРАҒИМ ҚҰНАНБАЙҰҒЫЛЫНЫҢ ӨЛЕҢІ

Бастырған: Кәкітай, Тұғраұл Құнанбай ұғландары

С-Петербург. «Восточная» электро-печатня.
И. Бораганский

В.О. средн. п.р. 1

1909

УДК 821.512.122
ББК 84 (5қаз)
А 13

*Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі,
Мәдениет және спорт министрлігінің
бірлескен жобасы бойынша басып шығарылды*

**М. О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының
Ғылыми кеңесі ұсынған**

Редакция алқасы: Матыжанов К. І. (төраға), Қирабаев С. С.,
Мырзахметұлы М., Қасқабасов С. А., Жұртбай Т. Қ., Мәдібаева Қ. Қ.,
Қорабай С. С., Шапай Т. М., Қыдыр Т. Е., Шүкіман Е. Т.

Пікір жазғандар: ҚР ҰҒА-ның академигі, филология ғылымдарының
докторы Қамзабекұлы Д., ҚР ҰҒА-ның корреспондент-мүшесі, филология
ғылымдарының докторы Жәкып Б. Ө.

Томның редакция алқасы: Матыжанов К. І. (жалпы редакциясын
басқарған), Қорабай С. С. (жауапты редактор), Қыдыр Т. Е. (жауапты
шығарушы), Әуесбаева П. Т.

Абай. Шығармаларының академиялық толық жинағы. Үш томдық.
3-том / Томды құрастырып, баспаға дайындағандар: Матыжанов К. І.,
Қорабай С. С., Қыдыр Т. Е., Әуесбаева П. Т., Жұматаева А. Н. —
Алматы: «Жазушы» баспасы, 2020. — 488 бет.

ISBN 978-601-200-726-8

Абай шығармаларының академиялық кезекті толық жинағы ұлы ақынның 175 жылдық мерейтойына орай, текстологиялық зерттеулер негізінде қайта сараланып, мазмұндық, мәтіндік, құрылымдық тұрғыдан толықтырылып, жанаша жүйеленіп басылып отыр.

Академиялық жинақтың үшінші томына Абай шығармалары қолжазбаларының ғылыми сипаттамасы мен ақынның 1909 жылы Петербург қаласында жарық көрген тұңғыш жинағының литографиялық көшірмесі және қазіргі қазақ жазуына түсірілген нұсқасы топтастырылған.

**УДК 821.512.122
ББК 84 (5 қаз)**

ISBN 978-601-200-726-8 (3-том)
ISBN 978-601-200-727-5 (жалпы)

© М. О. Әуезов атындағы Әдебиет және
өнер институты, 2020
© «Жазушы» баспасы, 2020

МАЗМҰНЫ

Абай шығармалары қолжазба нұсқаларының ғылыми сипаттамасы	9
Княз Худашевтің қолжазба нұсқасы	11
Княз Худашевтің қолжазба нұсқасынан үзінділер	14
Садуақас Шормановтың қолжазба нұсқасы.....	19
Садуақас Шормановтың қолжазба нұсқасынан үзінділер.....	22
Мүрсейіт Бікіұлының қолжазба нұсқасы (1906 ж.)	27
Мүрсейіт Бікіұлының 1906 жылғы қолжазба нұсқасынан үзінділер	31
Мүрсейіт Бікіұлының қолжазба нұсқасы (1907 ж.)	36
Мүрсейіт Бікіұлының 1907 жылғы қолжазба нұсқасынан үзінділер	39
Мүрсейіт Бікіұлының қолжазба нұсқасы (1910 ж.)	44
Мүрсейіт Бікіұлының 1910 жылғы қолжазба нұсқасынан үзінділер	48
Мүрсейіт Бікіұлына телініп жүрген қолжазба нұсқа	53
Мүрсейіт Бікіұлына телінген қолжазба нұсқадан үзінділер	56
Төлеу Түгелбайұлының қолжазба нұсқасы	61
Төлеу Түгелбайұлының қолжазба нұсқасынан үзінділер	64
Шериаздан Марсековтің қолжазба нұсқасы	69
Шериаздан Марсековтің қолжазба нұсқасынан үзінділер	72
1-Анонимдік қолжазба нұсқа.....	77
1 –Анонимдік қолжазба нұсқадан үзінділер.....	80
Ахат Шәкәрімұлының қолжазба нұсқасы.....	85
Ахат Шәкәрімұлының қолжазба нұсқасынан үзінділер	88
Тұрағұл Абайұлының қолжазба нұсқасы.....	93
Тұрағұл Абайұлының қолжазба нұсқасынан үзінділер	96
2 – Анонимдік қолжазба нұсқа	101
2-Анонимдік қолжазба нұсқадан үзінділер.....	103
Қазақ ақыны Ибраһим Құнанбайұғылының өлеңі	109
1-інші бөлік. Халық туралы	111
(1). Қартайдық, қайғы ойладық, ұйқы сергек	111
(2). Қартайдық, қайғы ойладық, ұлғайды арман.....	113
(3). Қыран бүркіт не алмайды, салса баптап.....	115
(4). Қалың елім, қазағым, қайран жұртым	116
(5). Байлар жүр жиған малын қорғалатып	117
(6). Көңілім қайтты достан да, дұспаннан да.....	118
(7). Адасқанның алды – жөн, арты – соқпақ.....	120
(8). Бір дәурен кемді күнге – бозбалалық	121
(9). Жігіттер, ойын арзан, күлкі қымбат.....	123
(10). Сабырсыз, арсыз, еріншек	127
(11). Бөтен елде бар болса	130
(12). Ішім өлген, сыртым сау.....	136
(13). Болыс болдым мінеки	138
(14). Мәз болады болысың.....	143
(15). Біліміден шыққан сөз.....	145

(16). Біреуден біреу артылса.....	147
(17). Бай сейілді.....	148
(18). Ем таба алмай.....	150
(19). Заман ақыр жастары.....	152
(20). Бойы бұлғаң.....	155
(21). Антменен тарқайды.....	157
(22). Қайтсе жеңіл болады жұрт билемек?.....	159
(23). Қарашада өмір тұр.....	160
(24). Жас өспірім замандас қапа қылды.....	161
(25). Талай сөз мұнан бұрын көп айтқанмын.....	162
(26). Аш қарын жұбана ма майлы ас жемей?.....	163
(27). Балалық өлді, білдің бе?.....	165
(28). Малға достың мұғы жоқ малдан басқа.....	166
(29). Туғызған ата-ана жоқ.....	167
(30). Болды да партия.....	169
(31). Ұяламын дегені көңіл ғана.....	170
(32). Жалын мен оттан жаралып.....	171
2-інші бөлік. Өлең туралы.....	172
(1). Өлең – сөздің патшасы, сөз сарасы.....	172
(2). Біреудің кісісі өлсе, қаралы – ол.....	174
(3). Мен жазбаймын өлеңді ермек үшін.....	176
(4). Көңіл құсы құйқылжыр шартарапқа.....	177
(5). Құлақтан кіріп, бойды алар.....	179
3-інші бөлік. Өзі туралы.....	180
(1). Жасымда ғылым бар деп ескермедім.....	180
(2). Патша Құдай, сыйыңдым.....	181
(3). Келдік талай жерге енді.....	182
(4). Өзгеге, көңілім, тоярсың.....	184
(5). Кейде есер көңіл құрғырың.....	186
(6). Не іздейсің, көңілім, не іздейсің?.....	187
(7). Жүрегім, ойбай, соқпа енді!.....	188
(8). Ал, сенейін, сенейін.....	189
(9). Көлеңке басын ұзартып.....	190
(10). Адамның кейбір кездері.....	191
(11). Қуаты оттай бұрқырап.....	192
(12). Сұм дүние тонап жатыр, ісің бар ма?.....	193
(13). Өлсем орным – қара жер сыз болмай ма.....	194
(14). Есіңде бар ма жас күнің.....	195
(15). Жүрегім менің – қырық жамау.....	196
(16). Жүрегім, нені сезесің.....	197
(17). Көңіл күйі тағы да.....	199
4-інші бөлік. Ғашықтық туралы.....	200
(1). Желсіз түнде жарық ай.....	200
(2). Әуелде бір суық мұз – ақыл зерек.....	201
(3). Қор болды жаным.....	202
(4). Сен мені не етесің?.....	203
(5). Жігіт қызға айтқаны. Айттым сәлем, қалам қас.....	206

(6). Қыз жігітке айтқаны. Қиыстырып мақтайсыз.....	208
(7). Қызарып, сұрланып.....	210
(8). Көзімнің қарасы.....	212
(9). Ысытқан, суытқан.....	215
(10). Ғашықтың тілі – тілсіз тіл.....	216
5-інші бөлік. Ой туралы.....	217
(1). Жақсылық ұзақ тұрмайды.....	217
(2). Лай суға май бітпес қой өткенге.....	218
(3). Өлсе өлер табиғат, адам өлмес.....	219
(4). Сағаттың шықылдығы емес ермек.....	220
(5). Алла деген сөз жеңіл.....	221
(6). Жүректе қайрат болмаса.....	222
(7). Тоты құс түсті көбелек.....	223
(8). Алланың өзі де рас, сөзі де рас.....	224
6-ыншы бөлік. Насихат туралы.....	227
(1). Базарға, қарап тұрсам, әркім барар.....	227
(2). Интернатта оқып жүр.....	228
(3). Сәулең болса кеудеңде.....	233
(4). Жастықтың оты жалындап.....	235
(5). Әсемпаз болма әр неге.....	237
(6). Көк туған – алдындағы келер заман.....	238
(7). Сенбе жұртқа, тұрса да қанша мақтап.....	240
(8). Адам бір – боқ көтерген боқтың қабы.....	241
(9). Жапырағы қуарған ескі үмітпен.....	242
(10). Қуанбаңдар жастыққа.....	242
(11). Осы қымыз қазаққа.....	244
7-інші бөлік. Замандастары туралы.....	245
(1). Көзінен басқа ойы жоқ.....	245
(2). Менсінбеуші ем наданды.....	246
8-інші бөлік. Сегіз аяқ.....	248
Алыстан сермеп.....	248
9-ыншы бөлік. Сұлу ұрғашы туралы.....	255
(1). Қақтаған ақ күмістей кең маңдайлы.....	255
(2). Білектей арқасында өрген бұрым.....	257
10-ыншы бөлік. Жазғытұры.....	258
11-інші бөлік. Жаз.....	261
12-інші бөлік. Күз.....	263
13-інші бөлік. Қыс.....	265
14-інші бөлік. Аңшылық туралы.....	266
15-інші бөлік. Переуодтар – Онегиннің сипаты.....	268
(1). Жасынан түсіп билеп, сыр бермеген.....	268
(2). Татьянаның Онегинге жазған хаты.....	270
(3). Онегин жазған хаты Татьянаға.....	273
(4). Онегин Татьянаға екінші жазған хаты.....	276
(5). Татьянаның қайтарған жауабы.....	279
(6). Онегин өлердегісі. Абай өзі шығарған.....	281
(7). (Переуод Лермонтовтан). Асқа, тойға баратұғын.....	282

(8). Қараңғы түнде ай қалғып.....	284
(9). (Лермонтов сөзі Байроннан көшірілген). Көңілім менің қараңғы. Бол, бол, ақын.....	285
(10). Өзіңе сенбе, жас ойшыл.....	286
(11). Қорқытпа мені дауылдан.....	288
(12). Қараңғы үй терезесі – тұтқын орны.....	289
(13). Рахат, мені тастап қоймадың тыныш.....	290
(14). Махаббат, достық қылуға.....	291
(15). (Лермонтовтың «Дума» деген бәйітінен). Қарасам, қайғыртар жұрт бұл заманғы.....	292
(16). Сал демеймін сөзіме ықыласыңды.....	294
(17). Лермонтов. Кенжал.....	295
(18). (Лермонтов). Менің сырым, жігіттер, емес оңай.....	296
(19). (Лермонтов). Өлімге бұйырылған жазасыз адам.....	297
(20). (Лермонтов). Жолға шықтым бір жым-жырт түнде жалғыз.....	300
(21). (Лермонтов). Теректің сыйы.....	301
(22). (Лермонтов). Нұрлы аспанға тырысып өскенсің сен.....	303
(23). (Лермонтов). Парус.....	304
(24). Қонады бір күн жас бұлыт.....	305
(25). (Лермонтов). Жүректе көп қазына бар, бәрі жақсы.....	306
(26). (Лермонтов). Асау той, тентек жиың, опыр-топыр.....	307
(27). (Лермонтов). Мұңлы шайтан – құдайдың қуған жаны.....	308
(28). (Лермонтов). Қалқам-ай, мен үндемей жүремін көп.....	310
(29). Мен көрдім ұзын қайың құлағанын.....	311
(30). (Переуод Крыловтан). Шілік пен емес бір күн сөйлесіпті.....	312
(31). (Крыловтан). Қорасына бір байдың.....	314
(32). Жаман үйде жалғыз шал.....	316
(33). Тойған есек шөпті отап маңайдағы.....	320
(34). (Крылов). Қарға мен бүркіт.....	321
(35). (Крылов). Көршіні көрші шақырды.....	323
(36). (Крылов). Шырылдауық шегіртке.....	324
(37). (Крылов). Бір таудағы хайуанды бір арыстан.....	326
(38). (Қарға мен түлкі. Крылов). Жұрт біледі, күледі.....	328
(39). (Есек. Крылов). Қырық-елу қос бір жерден.....	330
(40). (Бақа мен бұқа. Крылов). Қарасаң, тым-ақ көп.....	332
(41). (Піл мен қанден. Крылов). Көшеде піл жетелеп біреу жүрді.....	334
16-ыншы бөлік. АТТЫҢ СЫНЫ.	335
(1). Шоқпардай кекілі бар, қамыс құлақ.....	335
17-інші бөлік. ӘҢГІМЕ МАСҒҰТ.....	337
(1). Я, Алла, құрметіңде достың Махмұт.....	337
(2). ЕСКЕНДІР ӘҢГІМЕСІ. Осы жұрт Ескендірді біле ме екен.....	342
Абай (Ибраһим) Құнанбай ұлының өмірі.....	348
Абайдың 1909 жылғы тұңғыш жинағының факсимилесі.....	361

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ

АБАЙ

Шығармаларының академиялық толық жинағы

ҮШІНШІ ТОМ

*Абай шығармалары қолжазбаларының
ғылыми сипаттамасы*

ҚАЗАҚ АҚЫНЫ
ИБРАҺИМ ҚҰНАНБАЙҰҒЫЛЫНЫҢ ӨЛЕҢІ

Бастырған: Кәкітай, Тұғраұл Құнанбай ұғландары

С-Петербург. «Восточная» электро-печатня.
И. Бораганский

В.О. средн. п.р. 1

1909

Редакторы	Ж. Нұрғожина, Ғ. Жандыбаев
Көркемдеуші редакторы	Т. Сорокина
Компьютерде калыптаған	А. Жұмағалиев

Басуға 09.09.2020 ж. қол қойылды.
Қағазы офсеттік. Қаріп түрі «Times New Roman».
Пішімі 60x90 1/16. Баспа табағы 30,5.

ЖШС «Brand Book» баспаханасында басылды